

Svart på vitt om björken

Björkens lov

Har du sett, huru björkarna kamma sitt hår, när en susande vind över grenarna går, hur de andas så lätt genom ådriga blad, hur de tvätta sig rena i morgonens bad.

Det var en där på kullen så högt vid din sjö, och hans stam var så vit som en bländande snö, och hans lock var så mjuk, och hans löv var så grönt, att en vackrare björk har ej kullarna krönt.

SÅ SKALDADE EN GÅNG ZAKARIAS TOPELIUS. En riktig kärleksförklaring till björken. Kanske inte så konstigt. Zakarias växte upp i Österbotten och levde och verkade i björkens förlövade land Finland.

I Sverige har vi länge haft en mer kliven inställning till björken. Vi njuter av stora vackra björkar i vår närhet, men röjer björksly på skogsmarken. Namnet *björksly* andas knappast vördnad. Men nu har det kommit en bok som kan hjälpa oss att vidga våra vyer.

BOKEN BJÖRK

Boken heter *Björk – svart på vitt om myllrande mångfald*. Den är i likhet med de tidigare böckerna om asp och sälj författad av Bengt Ehnström. För de många vackra teckningarna svarar Martin Holmer.

De för oss med på en resa under hela björkens liv, samt livet efter döden. Låt oss börja med slyet. Att det är mat för älgar och rådjur känner vi till. Men kanske inte att det också är mat för örönvivar, lövvivar, blad-

baggar, praktbaggar, påfågelspinnare, aftonflyn med mera. Dessa blir sedan också mat för småfåglar. Där det finns gott om björksly finns det också gott om arter, även om vi inte ser dem. De flesta är tack och lov vanliga.

När björkarna lämnat barnstadiet och blivit ungdomar öppnas porten för storfjärilarna. Här finns många roliga livsformer, inte minst bland larverna. Björktandvingens larv med sina pucklar på ryggen för tankarna till en kamel i dockskåpsformat. Det latinska namnet är också kopplat till kameldjur, *Notodonta dromedarius*. Som vuxen fjäril är den diskret men vackert tecknad.

SORGMANTEL

En fjäril som de flesta känner igen är sorgmanteln. Dess larver lever främst i topparna av de unga björkarna och vissa är kan de bli helt kalättna. Kollar man närmare i grenverket så kan man hitta de stora taggiga larverna som är svarta med röda fläckar.

I takt med att björken åldras och

blir grövre så ökar artmångfalden högst påtagligt. Bland annat beror det på att barken blir intressant. I synnerhet när vårtbjörken får sina grova barkåsar. Många av de fjärilsarter som trivs på de unga björkarna finns kvar, men listan utökas med olika mätare, spinnare, brunbaggar och inte minst lavar och vedsvampar.

SPRÄNGTICKAN

En spektakulär art är sprängtickan. Den är lätt att se då fruktkroppen väljer ut ur barken som en stor svart massa. Extrakt från sprängtickan har fått medicinsk betydelse och används mot cancer.

Björkens knoppar är smaskens för orrar, rastlösa flockar med gråsisikor kalasar på björkfrön och i en grenklyka kan de charmiga stjärtesarna lägga sitt bo.

Nästa steg i björkens utveckling är när den börjar dö. Det är ofta en utdragen process där tickor som fnösketicka och klubbicka spelar en stor roll. Men även andra arter deltar

BJÖRKSPLINTBORREN

Björksplintborren lever i splintveden, men den avslöjar sig direkt genom raderna av flyghål som syns tydligt på barken. Mest spännande är skalbaggsgruppen långhorningar. Larverna kan gå i eller under bark, ytligt eller djupt i ved och olika arter nyttjar olika stadier av murkenhet. De vuxna djuren är sagolikt vackra. Det trista är bara att man inte så ofta får syn på dem. Men hackspettarna är mer intresserade av larverna och pupporna. Döda och döende björkar tillhör därför skogens viktigaste hackspettsskafferier. Inte nog med det, högstubbar av björkar är lämpliga boträd för många hållhäckare. I de smala (runt 10 cm) kan mesar hacka bohål och i de grövre hackspettar. På andrahandsmarknaden för bohål i olika storlekar finns sedan en bostadskö med bland annat flugsnappare, talgoxar, starar, skogsduvor, små ugglor, knipor, fladdermöss, bin, bälgetingar... Slutligen ligger björkdelarna på marken och blir mat

Den lustiga larven till Björktandvingen med sina "kamelpucklar" på ryggen. Bredvid ser du den fullbildade fjärilen. Vacker och diskret på samma gång.

Sorgmantelns larver lever på ungbjörkarnas blad. Den vuxna fjärilen är lätt att känna igen.

Björkvedsbocken är en långhorning vars larver lever i nydöda björkar.

Björksplintborre lever under barken på nydöda björkar. Raderna av lufthål och kläckhål är lätta att se. Själva skalbaggen är runt 5 mm. Hackspettar fläker gärna av stora sjok av barken på jakt efter larverna

Sprängticka

Stjärtesbo

Vinn boken *Björk – svart på vitt om myllrande mångfald!*

Tävla om böcker! Skicka oss bilder eller skriv några rader om något du själv gjort för att gynna björkens naturvärden. En jury från Södra väljer ut de 10 bästa förslagen. Vinnarna får var sin björkbok med posten. Skicka svar senast den 2 juni till: sodrakontakt@sodra.com eller Södrakontakt, 351 89 Växjö.

och skydd för både trädens och markens många andra småkryp.

FEM + FEM FINGRAR

Hur ska vi då göra för att få med björkens hela ekologi i landskapet som vi brukar.

Ja, vi gör redan en hel del inom ramen för vårt naturvårdsarbete. Men med ökad kunskap om naturvärdena i björkens olika stadier blir det lättare att inte tappa bort något. Som minnesregel kan man använda sina fem fingrar. För har man något på sina fem fingrar innebär det ju att man är en expert. Ännu bättre är

Gustaf Aulén, Skogsekolog Emeritus

om man använder bägge händernas fingrar. På vänster hand fem stadier av björk, på höger hand fem åtgärder som är lätta att utföra. Lycka till!

TEXT: GUSTAF AULÉN
ILLUSTRATIONER: MARTIN HOLMER

Fem stadier

1. Björkslyet
2. Den unga björken
3. Den gamla björken
4. Den döende björken
5. Den döda björken inklusive högstubbar och lågor

Fem åtgärder

1. Spara koncentrationer av björksly i kantzoner eller sumpiga partier i samband med röjning
2. Spara grupper av unga björkar i samband med gallring
3. Spara gamla grova björkar samt utvecklingsträd
4. Spara döende björkar
5. Spara och komplettera med att göra nya högstubbar. Kör inte sönder lågor

ur *Södra kontakt* nr 1, 2013

Södra kontakt är Södra Skogsägarnas medlemstidning som riktar sig till 52 000 medlemmar med skogsfastigheter i Götaland. Tidningen utgör därmed ett värdefullt redskap för att förmedla naturvårdskunskap direkt till ett stort antal skogsägare. Södra är också en internationell skogskoncern som producerar trävaror, pappers- och textilmassa och grön energi.